

אגף תכנים, תכניות, הכשרה והשתלמויות

על סדר היום הזמנה לשיח - גליון מס' 164

עמוס עוז

איש רוח, אדם וסופר

2018 - 1939

"ומשום כך אני מאמין בספרות כגשר בין עמים. אני מאמין שהסקרנות היא בעצם מידה מוסרית. אני מאמין בכך שהיכולת לדמיין את הזולת היא בבחינת חיסון נגד הקנאות. היכול לדמיין את הזולת הופכת אותך לא רק לאיש-עסקים מוצלח יותר ולמאהב טוב יותר, אלא גם לאדם אנושי יותר..." (עמוס עוז)

הסופר המוערך ועטור הפרסים עמוס עוז, ממעצבי היצירה העברית המודרנית וחתן פרס ישראל, מת בגיל 79 ממחלת הסרטן. הוא השאיר אחריו עשרות ספרים שתורגמו ל - 45 שפות, יותר מכל סופר ישראלי אחר. בין ספריו "סיפור על אהבה וחושך", "מיכאל שלי", "קופסא שחורה", "הבשורה על פי יהודה" ועוד. ספריו של עמוס עוז עוסקים בנושאים אישיים, חברתיים ופוליטיים, והוא נחשב לאחד מאנשי הרוח החשובים של השמאל הישראלי. עמוס עוז האמין בחשיבות הדיאלוג, הפשרה והחתיכה לשלום.

לבחירתכם כמה
הצעות לדיון ביצירתו
הספרותית
ובאמירותיו בנושאים
חברתיים.

עמוס עוז - דברים על עצמו ודברים עליו

א. הראיון האחרון עם עמוס עוז - סרטון

? מה המסר העיקרי בהריו של עמוס עוז?

ב. נפרדים מעמוס עוז: כתבה ופאנל הפרשנים

- **נשיא המדינה ראובן (רובי) ריבלין:** סיפור על אהבה ואור ועכשיו, חושך גדול. עצב יורד עלינו עם כניסתה של השבת. נפיל ספרותי. תפארת יוצרינו. ענק רוח. נוח בשלום יקירנו עמוס. נעמת לנו מאוד.
- **אברהם ב. יהושע:** "שישים שנה של חברות הייתה בינינו, חברות עמוקה ואמיתית. הוא אמר את דעותיו ומחשבותיו לא כדי להיות נגד משהו, אלא כי הוא חשב שאלה הדברים הנכונים, היה איש אמיתי וסופר נפלא. אדם שהגשים את עצמו."
- **דויד גרוסמן:** "כשאנשים כמו עמוס עוז נלקחים מאיתנו, משהו בעולם מצטמצם" - "יש ביהדות ביטוי יפה, 'נפל אילן גדול'. כשנופל עץ גדול ביער, הכל סביבו מזדעזע. ועמוס היה אילן גדול, בכל מה שהוא עשה, עמוס הוא מסוג האנשים האלה שכשהם נלקחים מאיתנו, משהו בעולם שלנו מצטמצם"

? **בחרו באחת הכתבות שכתבו או שזרזו בעקבות**

פאנל של עוז.

? **על מה הכתבה? למה התרשמתם?**

עמוס עוז - על ספרות

עמוס עוז היה סופר ופרופסור לספרות באוניברסיטה.

לפניכם כמה ציטוטים מזהריו.

? בחרו הציטוט המוצא חן בעיניכם ושתפו בנימוקי

הבחירה.

- "אני אדם שקם בבוקר, שותה כוס קפה ומתחיל להיכנס לעורם של אנשים אחרים."
- "בכל ספר יש שלושה ספרים: אחד שאני כתבתי, אחד שאת קראת ויש השלישי: זה הספר שהייתי רוצה לכתוב."
- "לא מספר העותקים שנמכר, אלא הקורא הבודד שקורא לבד ושקוע בספר ולא יכול לעזוב אותו, לשם אני רוצה שכל ספר יגיע",
- "כשאדם אומר לי שהוא בלע בשקיקה את הספר, זאת המחמאה הכי טובה בחיים שאני יכול לקבל".
- "ההבדל שבין טקסט אמנותי לבין טקסט אינפורמטיבי או מדעי הוא באופן שבו מחמן הקורא לקבל את הכתוב."
- "קריאת טקסט אמנותי מותנית על-פי רוב בנכונותו של הקורא לחיות עם רב־משמעות."
- "הסופר נבדל מן ההיסטוריון לא באופן שבו הוא נוגע בעובדות, באמיתות, במציאות, בוודאות, כי אם באופן שהוא מתייחס אל המילים."
- "אני יודע על כל הדמויות שלי הרבה הרבה יותר ממה שכתבתי עליהן."
- "לכתוב סיפורים: להציל משהו מציפורני הזמן והשכחה. גם זה וגם הרצון לתת הזדמנות שנייה למה שכבר לא תהיה לו אף פעם הזדמנות שנייה."
- "ממה תפוח עשוי? מים, אדמה, שמש, עץ תפוחים וקצת זבל. אבל הוא לא דומה לאף אחד מהם. הוא עשוי מהם אבל הוא לא דומה להם. ככה זה סיפור, הוא בוודאי עשוי מסך הכול של פגישות והתנסויות והקשבות."
- "אני כותב ספרים כמו שאני שותה מים או נושם אויר. אני לא יכול שלא לנשום, אני לא יכול שלא לשתות, אני לא יכול שלא לכתוב.."

עמוס עוז - על ערכים

"מה קדוש לי? ערכי הצדק, הנתינה, הסולידריות היהודית, שלטון החוק, ערכי משפחה, שולחן המשפחה, סיפורים, חוש ההומור – כל אילו הם חלק מהמורשת היהודית שלנו. ואני אוסיף לזה – החיים והסבל האנושי. יש מספיק סבל לכולם. אולי אין מספיק אהבה לכולם, אבל יש מספיק כאב, גם אם אנחנו, באופן אישי, לא נוסיף עוד כאב... הומור וסקרנות. זה קדוש בעיני, זו הדרך שלנו להילחם נגד הקיצוניות שנמצאת בנפשו של כל אחד מאיתנו."

"מי שמנסה להגשים את חלומותיו כדאי שידע שמחיר ההגשמה הוא פשרה."

"חושבים שפשרה היא מילה גסה. בעיקר צעירים אידאליסטים נלהבים, חושבים שפשרה זה דבר קצת נכלולי, רכרוכיות, אי יושר, אופורטוניזם. לא בעיניי. בעיניי המילה פשרה היא מילה נרדפת לחיים."

"התרבות אינה מחיאון, מותר לגעת! מותר להזיז, לקרב, להרחיק, לשנות ולהטביע את חותמנו בנו."

"האושר הוא כלי דק ונדיר, מעין אגרטל סיני, המעטים שהגיעו אליו, חצבו או גילפו אותו תו לתו במשך שנים, איש איש בצלמו ובדמותו, איש איש על פי מידותיו, אין אושר דומה לאושר. וביציקת אשרם הטמיעו גם את יסוריהם ועלבונם, כמזקקים זהב מעפרות."

"אי אפשר לחנוך לאהבה. לא לאהבת הארץ ולא לאהבת הנוף. באהבה אפשר להדביק את הזולת, אהבה אפשר לשמר לפעמים, אבל לא ביד רמה ולא בזרוע נטויה."

"אדם חייב לעשות למען האחרים ולא להעלים עין; אם הוא רואה שריפה, עליו לנסות ולכבות אותה; אם אין ברשותו דלי מים, הוא יכול להשתמש בכוס; אם אין לו כוס, יש לו כפית, לכל אחד יש כפית."

"הבעיה הכי גדולה שלנו היא היעדר הסולידריות החברתית. מתפתח כאן אגואיזם גס ובוטה, שאפילו לא מתבייש בעצמו. לפני 20 שנה ילדה מבית־שאן אמרה בטלוויזיה: 'אני רעבה', ואמות הספים רעדו. נכון, חלק מזה היה מס שפתיים, אבל היה לפחות מס שפתיים. היום, גם אם היא תמות מרעב בשידור חי, לא יקרה כלום, חוץ מרייטינג גבוה וקופירייטרים שישתמשו בזה לצורכיהם."

"הבעיה הכי גדולה שלנו היא היעדר הסולידריות החברתית. מתפתח כאן אגואיזם גס ובוטה, שאפילו לא מתבייש בעצמו. לפני 20 שנה ילדה מבית־שאן אמרה בטלוויזיה: 'אני רעבה', ואמות הספים רעדו. נכון, חלק מזה היה מס שפתיים, אבל היה לפחות מס שפתיים. היום, גם אם היא תמות מרעב בשידור חי, לא יקרה כלום, חוץ מרייטינג גבוה וקופירייטרים שישתמשו בזה לצורכיהם."

"להסתכל על הדברים מנקודת מבטו של האחר היא ציווי מוסרי לא רק בין עמים וקהילות אלא גם בתוך המשפחה."

מהם הערכים העולים מצבריו של עמוס עוז?

במה אתם מסכימים איתו? במה לא? נצוּס?

עמוס עוז - על חברה, תרבות ומחלוקת

א. תפקיד הנוער

בשנת 1954, בהיותו בן 14 כתב עמוס עוז לדוד בן גוריון, שבחר להתיישב בשדה בוקר, את הדברים הבאים:
"חשוב מאוד הוא החלוץ הבונה את הנגב, אך חשוב ממנו מנהיג. האדם הנכון בזמן הנכון. יש להלחם בשחיתות, ריקנות, קרייריזם, דוגמה אישית שלילית."
בן-גוריון ענה לעמוס עוז: "נהייתי מכתובתך, אם כי לא הסכמתי לכמה מדברייך. לא נראית לי כתפקיד הנוער המלחמה בשחיתות. אחריות הנוער היא לתמוך בעליה ובהתיישבות, לתרום לביטחונה של ישראל ולעבוד את האדמה".

מה הסוליה שזולה בהתכתבות של עמוס עוז
עם צ'ורבן לוריון? מה צ'תכס?

א. אדם מעורב

עמוס עוז היה סופר מעורב, שהרבה להתבטא בנושאים חברתיים ומדיניים לאורך השנים, וכך כתב בפתיחה לספר "שלום לקנאים" (2017):
"שלושה מאמרים שלא נכתבו בידי חוקר ולא בידי מומחה כי אם בידי אדם מעורב, שלפעמים גם רגשותיו מעורבים.
החוט המקשר בין המאמרים הוא רצוני להעיר מבט אישי בעניינים השנויים אצלנו במחלוקת חריפה, ואשר אחדים מהם נראים לי כעניינים של חיים ומוות. אין במאמרים אלה יומרה לתאר את כל צדדיה של כל מחלוקת, למצות את כל מרכיבי הנוף, וודאי שלא לומר את המילה האחרונה, אלא בעיקר לבקש את הקשבתם של אלה אשר דעותיהם שונות מדעותיי."

ג. על מלחמת תרבות

"האם אנחנו על סף מלחמת תרבות? אני אומר: הלואי, אין שום דבר רע במלחמת תרבות כל עוד היא לא אלימה. להיפך, מלחמת תרבות היא דבר מפרה. התרבויות הגדולות בהיסטוריה נבנו ממאבקים פנימיים וממתחים פנימיים. למעשה, אנחנו מצויים במלחמת תרבות מראשית הציונות ועוד הרבה לפני זה מאז ימי הנביאים, מאז בית שמאי ובית הלל, חסידים ומתנגדים, ציונים ובונדיסטים, עברית ויידיש... כל אלה היו מלחמות תרבות מבורכות... אכן מוטב שמלחמות התרבות תתנהלנה בחילופי נימוקים ולא בחילופי גידופים מי מפחד ממלחמת תרבות - כל עוד לא מכים אנשים ברחובות, לא דוקרים, מה יש לפחד מפני מלחמת תרבות? מלחמת תרבות היא אקלים נפלא לפריחתן של תרבות, של יצירה ושל מחשבה חופשית."

מה צעתכם על זה?

האם ראוי ונכון שסופר יהיה צעזעור וסמכות בנושאי חברה ופוליטיקה? כן או לא נמקו?

מה המחירים למעורבות מסוג זה? (הביאו דוגמאות ליוצרים שמהימים עמדה וליוצרים שנמנעים מלעשות זאת).

להרחבה ולהכרות מעמיקה עם יצירותיו והשקפת עולמו

[סופר של אהבה וחושך: היצירות הגדולות של עמוס עוז](#)

[עמוס עוז: "גם לפחדים הישראליים יש לגיטימציה"](#)

[עשרה דברים שכנראה לא ידעתם על עמוס עוז \(בית אבי חי\)](#)

עמוס עוז - מספריו

סיפורת

- ארצות התן (קובץ סיפורים, 1965)
מקום אחר (רומן, 1966)
מיכאל שלי (רומן על רקע ירושלים, 1967)
עד מוות (שתי נובלות, 1971)
לגעת במים לגעת ברוח (רומן, 1973)
אנשים אחרים (מבחר מסיפוריו, 1974)
הר העצה הרעה (שלוש נובלות, 1976)
סומכי (ספור לילדים, 1978) (הוצאה מחודשת: 2015, איורים: רות גווילי).
מנוחה נכונה (רומן, 1982)
קופסה שחורה (רומן מכתבים, 1987)
לדעת אישה (רומן, 1989)
המצב השלישי (רומן, 1991)
אל תגידי לילה (רומן, 1994)
פנתר במרתף (רומן, 1995), (הוצאה מחודשת: 2015, איורים: אנה טיכו).
אותו הים (רומן בצורת שירים, 1999)
מנזר השתקנים (סיפור שהופיע לראשונה ב"ארצות התן", יצא כספר נפרד בשנת 2000)
סיפור על אהבה וחושך (רומן אוטוביוגרפי, 2002)
פתאום בעומק היער: אגדה (סיפור, 2005)
חרוזי החיים והמוות (רומן, 2007)
תמונות מחיי הכפר (רומן מורכב מסיפורים, 2009)
בין חברים (סיפורים, 2012)
הבשורה על-פי יהודה (רומן, 2014)

עמוס עוז - קורות חייו

עמוס עוז (קלחנר) נולד בט"ו באייר תרצ"ט, 4 במאי 1939 בירושלים להוריו פניה ויהודה אריה קלחנר. הוא היה בן יחיד להוריו. אביו, יהודה אריה קלחנר, היה דוקטור לספרות עברית ועבד בספרייה הלאומית. אמו, פניה, למדה פילוסופיה והיסטוריה באוניברסיטת פראג ובאוניברסיטה העברית בירושלים.

עוז למד בבית ספר תחכמוני בירושלים ובגימנסיה העברית ברחביה. כשהיה בן 12, התאבדה אמו פניה, אירוע קשה שלדבריו השפיע רבות על חייו, ניתב אותו לכתיבה והדהד ברבות מיצירותיו הספרותיות, ובמיוחד בספר האוטוביוגרפי "סיפור על אהבה וחושך".

בגיל 14.5 עזב עמוס עוז את ביתו בירושלים והצטרף כנער לקיבוץ חולדה, שם אומץ על ידי משפחתו של רון חולדאי. הוא התקשה להשתלב בחברת הילדים בקיבוץ, ולא פעם ספג הצקות ומכות מצד הילדים. הוא התאקלם ונשאר חבר קיבוץ חולדה עד לשנת 1985.

עוז שירת בצבא בגדוד 50 של הנח"ל, למד באוניברסיטה העברית בירושלים פילוסופיה וספרות עברית, והפך מורה בבתי ספר תיכוניים בחולדה ובגבעת ברנר. עוז נישא לנילי, חברת הקיבוץ, בתו של ספרן הקיבוץ. לזוג שלושה ילדים. בנותיו, ההיסטוריונית פרופ' פניה עוז-זלצברגר וגליה עוז עוסקות אף הן בכתיבה ספרותית. בנו הצעיר דניאל הוא מחזיקאי ומשורר. מספר שנים לאחר הולדת בנו, עזב עוז את הקיבוץ מפאת מחלת הקצרת שבה לקה הבן, והמשפחה עברה לערד.

בגיל 22 פרסם עוז את קובץ סיפוריו הראשון "ארצות התן" וכבר שנה לאחר מכן ראה אור הרומן הראשון שלו, "מקום אחר". מאז לא חדל עוז מכתבתו הפורייה. ספריו של עוז עוררו הערכה רבה בארץ ובעולם, וכבר בגיל 29 זכה להצלחה עולמית מרשימה כאשר רומן שלו, "מיכאל שלי", תורגם ל-30 שפות שונות.

עמוס עוז פרסם עשרות ספרים, רומנים וכן ספרי הגות בנושאים אקטואליים.

ספריו תורגמו ל-45 שפות וזכו להצלחה והערכה רבה רחבי העולם.

ב-2006 זכה עוז בתואר דוקטור לפילוסופיה לשם-כבוד מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים על תרומתו לספרות הישראלית ובהערכה על חלקו בשיח הישראלי ובהאדרת שמה של ישראל בעולם. בין פרסיו גם פרס ישראל, פרס גתה, פרס ביאליק, פרס היינריך היינה ורבים נוספים.

עמוס עוז היה פעיל פוליטית כבר מגיל צעיר, הוא פרסם מאמרים רבים בנושאי ספרות, חברה ופוליטיקה והיה אחד הקולות המרכזיים המזוהים עם השמאל הציוני.

כתיבה ועריכה: אילנה רבינוביץ, סימא גוטמן, עדי שפירא וחגית חכם